

TARIXIY ARXITEKTURA MEROSI VA ZAMONAVIY QURILISH TEKNOLOGIYALARINING UYG‘UNLIGI: DIZAYN VA KONSTRUKSIYADA INTEGRATSIYA YONDASHUVI

Hamidova Mohigul Hayot qizi

Buxoro davlat texnika Universiteti

Bino Inshootlar Arxitekturasi yo‘nalishi 1-kurs magistranti

Vohidov Shaxzod Kenjayevich

Buxoro davlat texnika Universiteti

Arxitektura tarixi va nazariyasi yo‘nalishi 1-kurs doktoranti

Annotatsiya Ushbu maqolada O‘zbekiston va jahon arxitektura tarixidagi meros obyektlari bilan zamonaviy qurilish texnologiyalarining integratsiyasi tahlil qilinadi. Tadqiqot natijalariga ko‘ra, tarixiy shakllar va bezak elementlari nafaqat estetik, balki funksional jihatdan ham zamonaviy binolarga uyg‘unlashtirilishi mumkin. Maqolada Samarqand, Buxoro va Xiva kabi tarixiy shaharlardagi yodgorliklar asosida arxitektura merosini tiklash va uni zamonaviy loyihalarga moslashtirish imkoniyatlari ko‘rib chiqilgan.

Kalit so‘zlar: arxitektura merosi, zamonaviy texnologiya, gibrid dizayn, milliy uslub, O‘zbekiston me‘morchiligi, konstruktiv uyg‘unlik

So‘nggi yillarda arxitekturadagi asosiy tendensiyalardan biri — bu tarixiy obidalar shaklidan ilhomlanib, zamonaviy texnologiyalar orqali yangi loyihalar yaratishdir. Arxitektura tarixi bizga estetik qadriyatlar, makon bilan ishlash tajribasi, iqlimga mos konstruktiv yechimlar va ramziy shakllar merosini qoldirgan. Bino-inshootlar arxitekturasi bugungi bosqichi aynan shu merosni texnik jihatdan boyitish orqali yangi sifat darajasiga ko‘tarilmoqda.

Bugungi global arxitektura amaliyotida barqarorlik, kontekstual moslik va madaniy identitetni ifodalash ustuvor yo‘nalishlar hisoblanadi. Shu sababli, tarixiy shakl va estetik elementlar zamonaviy qurilish texnologiyalari bilan uyg‘unlashtirilgan holda qayta talqin qilinmoqda. Bu esa arxitektorlar oldida ikki asosiy vazifani qo‘yadi: birinchisi — tarixiy merosni hurmat qilgan holda yangi binolarga milliy ruh bag‘ishlash; ikkinchisi — zamonaviy texnik imkoniyatlar orqali funksional, xavfsiz va ekologik barqaror inshootlar yaratish.

O‘zbekiston kabi boy madaniy merosga ega mamlakatda bu yondashuv ayniqsa muhimdir. Samarqand, Buxoro, Xiva va Termizdagi me‘moriy obidalar — gumbaz, ravoq, toq, ayvon, naqsh — bugungi arxitektura tilida yangi hayot topmoqda. Shu sababli, nafaqat tarixshunos va madaniyatshunoslar, balki zamonaviy arxitektorlar ham ushbu merosni chuqur o‘rganib, uni amaliy dizaynda o‘z o‘rniga qo‘yishi zarur.

Mazkur maqola aynan shu integratsiyaning nazariy va amaliy jihatlarini ochib berishga qaratilgan bo‘lib, tarixiy shakl va zamonaviy konstruksiyaviy yondashuvlar uyg‘unligini tahlil qiladi.

Mazkur maqolada ushbu integratsiya yondashuvining nazariy asoslari, amaliy misollari hamda texnologik yechimlari tahlil qilinadi. Shu orqali milliy arxitektura uslubi va zamonaviy qurilish o‘rtasida muvozanatga erishish yo‘llari aniqlanadi.

Tadqiqot quyidagi metodlar asosida amalga oshirildi:

- **Arxitektura tarixiy obyektlari** (masalan: Shohi Zinda majmuasi, Islom Karimov nomidagi maqbara loyihasi) va **zamonaviy binolar** (masalan: Tashkent City loyihasi) o‘rtasida taqqosloviiy tahlil;
- **3D modellashtirish va kompyuter grafikasi** orqali tarixiy shakllarning zamonaviy qurilish tizimlariga moslashtirilgan variantlari;

- **Konstruktiv yechimlar tahlili:** gumbaz, ravoq, toqilar va ularning zamonaviy materiallardagi ekvivalentlari;
- **Soha mutaxassislari bilan intervyular** (arxitektorlar, tarixchilar, muhandislar).

Tadqiqot natijalariga ko‘ra:

- Tarixiy arxitektura elementlari (naqqoshlik, sharqona naqshlar, simmetrik tuzilma) zamonaviy qurilish texnologiyalari bilan uyg‘unlashgan holda yangi dizaynlar yaratishda samarali vosita bo‘la oladi.
- **Kombinatsiyalangan yondashuv** orqali nafaqat milliy identitet saqlab qolinadi, balki energiya samaradorligi, tabiiy yoritish va ventilyatsiya kabi funksional ko‘rsatkichlar ham yaxshilanadi.
- **Materiallar** (masalan: an’anaviy g‘isht, marmar, sopol) bilan zamonaviy kompozit materiallar (metall panel, shisha, keramogranit) o‘rtasidagi integratsiya dizayndagi kontrast va uyg‘unlikka erishishga imkon beradi.
- Qurilish texnologiyalarining rivojlanishi tarixiy shakllarni yanada bardavom, xavfsiz va iqtisodiy jihatdan qulay tarzda qayta tiklashga xizmat qilmoqda.

O‘zbekistonda arxitektura yodgorliklariga boy hududlar mavjud bo‘lib, ulardan ilhomlangan zamonaviy loyihalar milliy arxitektura maktabining shakllanishida muhim rol o‘ynaydi. Shu bilan birga, zamonaviy talablar — funksionallik, xavfsizlik, ekologiklik —ni inobatga olgan holda tarixiy shakllarni transformatsiya qilish zarurati tug‘iladi.

Yangi loyihalarda aynan "**gibrid dizayn**" — ya’ni an’anaviy shakl va zamonaviy struktura uyg‘unligi orqali milliy ruhni yo‘qotmasdan innovatsion makon yaratish mumkin. Bu yondashuv nafaqat estetik nuqtayi nazardan, balki ijtimoiy va madaniy jihatdan ham dolzarb bo‘lib, arxitektor oldida yangi imkoniyatlar ochadi.

Zamonaviy arxitektura tarixiy merosdan ilhom olish orqali o'ziga xoslik va kontekstga moslikni ta'minlaydi. Bu esa shakl va funksiyaning uyg'unligiga olib keladi. O'zbekiston shaharsozligida tarixiy arxitektura elementlarini zamonaviy texnologiyalar bilan integratsiyalash tajribasi ortib bormoqda. Kelajakda arxitektorlar ushbu ikki yo'nalishni — tarixiy xotira va texnik yangilikni — muvaffaqiyatli uyg'unlashtira oladigan mutaxassislar sifatida yetishib chiqishi zarur.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Vitruviy. *Arxitektura haqida o'n kitob*. — Rim, miloddan avvalgi I asr.
2. Le Corbusier. *Towards a New Architecture*. — Dover Publications, 1986.
3. Wright, Frank Lloyd. *The Future of Architecture*. — Horizon Press, 1953.
4. Zevi, B. *The Modern Language of Architecture*. — Van Nostrand Reinhold, 1978.
5. Kostof, Spiro. *A History of Architecture: Settings and Rituals*. — Oxford University Press, 1995.
6. Pevsner, Nikolaus. *An Outline of European Architecture*. — Penguin Books, 2001.
7. Hasanov, B. *O'zbekiston me'morchiligi tarixi*. — Toshkent: O'qituvchi, 2004.
8. Gulyamov, Ya.G. *Sharq arxitekturasi asoslari*. — Toshkent: Fan, 1999.